

safejournalists.net

Indeks bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana

Narativni izvještaj Crna Gora 2021.

SADRŽAJ

PRAVNO I ORGANIZACIONO OKRUŽENJE

8

PREVENCIJA

19

PROCES

28

STVARNA BEZBJEDNOST

35

Uvod

Indeks bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana (WB-JSI) je istraživački utemeljen alat dizajniran sa ciljem da izmjeri i prati promjene u odgovarajućem društvenom i političkom okruženju zemalja Zapadnog Balkana, koje imaju direktan i indirektan uticaj na bezbjednost novinara i medijskih aktera prilikom obavljanja svog posla. Indeks bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana se primarno oslanja na istraživačke dokaze koji su prikupljeni i analizirani od strane partnera u platformi [SafeJournalists.net](https://www.safejournalists.net) u skladu sa rigoroznom istraživačkom procedurom. Prikupljeni podaci o različitim dimenzijama kompleksnog koncepta "bezbjednosti novinara" kvantifikovani su i grupisani u kompozitni indikator Indeks bezbjednosti novinara, kako bi se pratile promjene u sedam država Zapadnog Balkana tokom vremena. Na osnovu istraživačkog materijala, devet članova Savjetodavnog odbora iz svake od zemalja¹ procjenjuje situaciju i dodjeljuje bodove za svaki od 19 indikatora u okviru sljedećih dimenzija:

- (1) **Pravno i organizaciono okruženje** – postojanje i primjena zakonskih garancija relevantnih za bezbjednost novinara;
- (2) **Prevenција** – postojanje i primjena različitih preventivnih mjera koje imaju direktan uticaj na zaštitu i bezbjednost novinara;
- (3) **Proces** – postupanje državnih institucija i javnih zvaničnika prema novinarima i efikasnost krivičnog i građanskopravnog sistema koji se odnose na istrage prijetnji i nasilja nad novinarima;
- (4) **Stvarna bezbjednost** – incidenti i slučajevi raznih oblika prijetnji i djela nasilja nad novinarima i medijima.

WB-JSI su zajednički razvili istraživači iz Instituta RESIS² iz Skoplja i partneri sa platforme Safejournalists: Nezavisno udruženje novinara Srbije, Udruženje/Udruga BH novinari, Sindikat medija Crne Gore, Udruženje novinara Makedonije, Udruženje novinara Kosova, Hrvatsko novinarsko društvo

¹ U Crnoj Gori Savjetodavni panel činili su: Radomir Kračković, Milena Bujanja Obradović, Dražen Đurašković, Jovana Davidović, Milorad Milošević, Milan Radović, Vladan Mićunović, Bojana Milićević, Željka Vučinić.

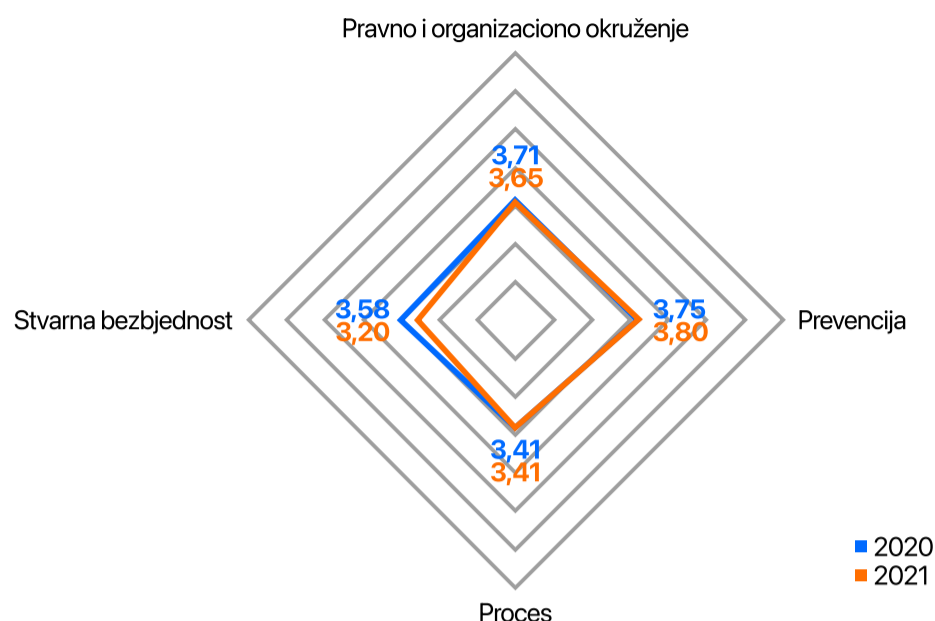
² Istraživači Instituta RESIS (www.resis.mk), Snežana Trpevska, Igor Micevski i Ljubinka Popovska Toševa razvili su konceptualni okvir za Indeks i model njegovog agregiranja, ponderisanja i izračunavanja.

i nezavisna istraživačica iz Albanije³. Kao takav, Indeks je rezultat zajedničkog napora Platforme Safejournalists.net i pokriva sva specifična pitanja koja su lokalni partneri identifikovali kao relevantna za njihovu zemlju.

Prva (pilot) godina za razvoj konceptualnog okvira i metodologije za dodjelu ocjena, agregiranje i računanje Indeksa bila je 2020. Ovaj izvještaj se odnosi na situaciju u Crnoj Gori u 2021. godini i predstavlja poboljšanja ili pogoršanja situacije u četiri dimenzije, uzimajući u obzir procjenu iz 2020. godine kao referentnu. Više detalja o teoretskom okviru i postupku izrade i proračuna Indeksa bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana i svih izvještaja zemalja možete pronaći na: (<https://safejournalists.net/safety-index/>).

³ Blerjana Bino angažovana je kao nezavisna istraživačica iz Albanije za Safejournalists.net platformu.

INDEKS BEZBJEDNOSTI NOVINARA

	2020	2021		Glavne nove promjene u svakoj dimenziji
1. Pravno i organizaciono okruženje	3,71	3,65	↓	Dekriminalizacija klevete nije uticala na smanjenje tužbi zbog nadoknade štete za narušavanje prava ličnosti, kojih i dalje ima mnogo. Položaj novinara i dalje je jako loš, a njihova se radna i profesionalna prava ne štite na pravi način. Iako je u jednom dijelu unaprijeđen položaj novinara, obzirom da nije bilo arbitrarne primjene zakona prema njima, ocjena u ovoj dimenziji je niža jer je od novinara traženo da otkriju izvor informacija.
2. Prevenција	3,75	3,80	↑	Stanje u ovoj dimenziji promijenilo se na bolje prvenstveno zbog usvajanja Krivičnog zakonika koji predviđa strožije kazne za napadače na novinare i druge medijske radnike. Policija i dalje nema posebne timove za rješavanje slučajeva napada na novinare. Novinarke su tokom 2021. godine bile izložene većim pritiscima i učestaliji su bili napadi, prijetnje i pritisci na njih.
3. Proces	3,41	3,41	–	Ostvaren je izvjestan napredak u pogledu organizacije i kapaciteta nadležnih institucija za istrage, jer su izmjene u Komisiji za istragu napada na novinare dale rezultate. Istrage su i dalje spore i dugotrajne, a sve ozbiljniji problem postaju i online prijetnje i ugrožavanja bezbjednosti novinara i drugih medijskih radnika.
4. Stvarna bezbjednost	3,58	3,20	↓	Dimenzija koja se tiče bezbjednosti novinara očekivano je najgore ocijenjena u 2021. godini kada je zabilježen veliki porast u broju slučajeva u svim kategorijama. Novinarima se prijeti i zastrašuju se i na radnom zadatku i u virtuelnom svijetu (online), a sve češće se prijeti novinarkama. Za medijske radnike posebno je rizično izvještavanje sa javnih okupljanja.
Indeks bezbjednosti novinara	3,59	3,40	↓	

— REZIME

I. PRAVNO I ORGANIZACIONO OKRUŽENJE

- Iako je kleveta dekriminalizovana prije više od decenije, i dalje postoji značajan broj slučajeva koji se pokrene svake godine. Tokom 2021. godine bilo je aktivno 54 slučajeva zbog povrede prava ličnosti u kojima su tuženi bili mediji i/ili novinari. Nije bilo slučajeva u kojima su mediji ili novinari kažnjeni oštro, ali je bilo slučajeva u kojima su traženi ekstremno veliki tužbeni zahtjevi.
- Tokom 2021 godine vlasti su nelegitimno vršile pritisak na neke novinare da otkriju svoj izvor informacija

što ukazuje na trend pogoršavanja u vezi sa ovim indikatorom. Zabilježen je slučaj pritiska na novinara Nenada Zečevića, da otkrije izvor informacija zbog navodnog odavanja tajnih podataka. Nije bilo slučajeva u kojima su državni organi zahtijevali od novinara da predaju kompjuter ili mobilni telefon i na taj način potencijalno kompromituju izvore informacija.

- Za razliku od prethodne godine, u 2021. godini državne vlasti nijesu koristili arbitrarno zakone u cilju sprečavanja novinara da obavljaju svoj posao. Prethodna vlast, a posebno njen premijer Zdravko Krivokapić, zloupotrebljavali su često konferencije za javnost i koristili ih da se obračunaju sa medijima koji im nijesu bili naklonjeni. Nije bilo novih slučajeva u kojima su novinari ućutkivani niti im je onemogućavano da rade zbog širenja lažnih vijesti i panike.
- Radna i profesionalna prava novinara i dalje su jako loše zaštićena, te u ovoj oblasti nije bilo napretka. Iako je više od polovine medijskih radnika u Crnoj Gori sindikalno angažovano i okupljeno u Sindikatu medija Crne Gore, i dalje postoje velike oprstrukcije u radu sindikata. Licence za novinare još uvijek nijesu uvedene, ali se sve češće govori o toj mogućnosti čak i sa adresa državnih organa.
- Položaj novinara u redakcijama i njihova radna mjesta iz godine u godinu mijenjaju se na gore, čemu doprinosi i zatvaranje medija i gašenje radnih mjesta. Tokom 2021. godine trideset zaposlenih ostalo je bez radnog mjesta, jer su Dnevne novine otišle u stečaj. Ekonomski položaj zaposlenih u medijima gori je iz godine u godinu, a podaci o broju zaposlenih i dalje su tajna.

II. PREVENCIJA

- Policija nije uspostavila posebno odjeljenje koje će se baviti napadima na novinare i imovinu medija, a posljednji podaci ukazuju na to da se i dalje posebni timovi unutar Uprave policije bave ovim slučajevima. Tokom 2021. godine registrovan je rekordni broj od 28 napada na novinare. I dalje postoji trend da se slučajevi napada na novinare tretiraju češće kao prekršaji, nego kao konkretna krivična djela.
- Ne postoje sistemska rješenja kojima se obezbjeđuje kontinuirana procjena rizika, kako bi se novinari žrtve napada preventivno zaštitili. Ipak, izmijenjeni Krivični zakonik nudi dodatnu zaštitu sa pet izmijenjenih krivičnih djela kojima se propisuju strože kazne za počinioce napada na novinare. Same redakcije ne sprovode procjene rizika i često ne vode računa o potencijalnim rizicima prilikom raspodjele radnih zadataka.
- Novinarke su tokom 2021. godine bile izložene većim pritiscima i učestaliji su bili napadi, prijetnje

i pritisci na njih. Nije uspostavljen sistem ili servis podrške na međuinstitucionalnom nivou koji nudi redovne informacije o mjerama bezbjednosti, pravnim savjetima ili drugim korisnim informacijama važnim za žrtve rodno zasnovanog nasilja. Tokom 2021. godine povećan je broj novinarki i drugih medijskih radnica koje su bile žrtve napada, pritisaka ili prijetnji.

- Nije bilo promjena kada su u pitanju javne osude i postupanja državnih organa i zvaničnika u slučajevima napada na novinare, obzirom da je sve i dalje na deklarativnom nivou. Najozbiljniji slučajevi napada na novinare i dalje nijesu riješeni, a osim saopštenja u kojima se osuđuju napadi na novinare, državni organi nijesu uradili mnogo kako bi se situacija promijenila. Novinari su na konferencijama za medije bili javno prozivani i kritikovani, zbog uređivačke politike medija u kojima rade.
- Nije bilo promjena kada je u pitanju senzibilitet predstavnika organa represije prema novinarima i novinarskoj profesiji. Praksa je pokazala da ne postoji posebna senzitivnost pripadnika Uprave policije prema novinarima, koji su žrtve napada i prijetnji. Ipak, novinari svjedoče da prilikom prijave slučajeva, policijski službenici ipak nude pomoć.

III. PROCES

- Ostvaren je izvjestan napredak u pogledu organizacije i kapaciteta nadležnih institucija za istrage, jer iako nije uspostavljeno specijalno odjeljenje za istrage napada na novinare u Upravi policije, izmjene u Komisiji za istragu napada na novinare dale su rezultate. Članovi komisije promijenjeni su tokom 2021. godine i čini se da ulažu više truda u istrage prethodnih i novih slučajeva napada na novinare. Komisija relativno često objavljuje izvještaje o radu, sa prikazom analiziranih slučajeva.
- Nema napretka u efikasnosti istraga napada na novinare i imovinu medija. Ozbiljni slučajevi napada na novinare i imovinu medija i dalje ostaju neriješeni, a ni ubistvo Duška Jovanovića nije do kraja istraženo iako se bliži 18 godina od kada se incident desio. Nije poznato da je bilo konflikta interesa u nekom od slučajeva. Istrage napada su i dalje spore, duge i često bez rezultata.
- Online uznemiravanje novinara postaje sve veći problem, a obzirom da nije uvedena dodatna zaštita za žrtve ovih djela, u ovoj oblasti se stanje pogoršalo. Tokom prethodne godine registrovan je porast broja online prijetnji novinarima ili cijelim redakcijama. Pozitivna promjena desila se u pogledu otkrivanja počinioca tih prijetnji, koji su u gotovo svim slučajevima otkriveni u relativno kratkom roku.
- U pogledu transparentnosti istraga svih tipova napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim radnicima

nije bilo promjena. Sudovi su i dalje uglavnom otvoreni za javnost, a zainteresovani mogu u principu pratiti suđenja ukoliko postoje prostorni kapaciteti za to.

- Prikupljanje i obrada statističkih podataka na državnom nivou nije se mijenjala u toku prethodne godine. Gotovo ni jedan državni organ nema praksu proaktivnog objavljivanja informacija, a pojedini državni organi, poput sudova uopšte ne vodi zasebne registre slučajeva u kojima su uključeni novinari.

IV. BEZBJEDNOST

- Rekord po broju prijetnji i uznemiravanja novinara iz 2020. godine brzo je oboren, pa je u 2021. godini registrovano 12 nefizičkih prijetnji i uznemiravanja. Najveći broj registrovanih prijetnji odnosio se na novinare iz Javnog servisa. Ponovo je registrovan porast u broju prijetnji i uznemiravanja, posebno putem društvenih mreža.
- U odnosu na prethodnu godinu, udvostručen je broj prijetnji po život i fizičku bezbjednost novinara. Ispostavilo se da se iz godine u godinu ponavljaju imena novinara koji dobijaju ovakve prijetnje, što je posebno opasno. Tip prijetnji i njihova ozbiljnost sve više izazivaju efekat zastrašivanja. Ohrabruje činjenica što su u pojedinim slučajevima počinioci brzo pronađeni i kažnjeni.
- Prethodna godina bila je izuzetno teška po novinare i izazovna po njihovu fizičku bezbjednost, naročito prilikom izvještavanja sa okupljanja. Tokom 2021. godine povećan je broj fizičkih napada na novinare, kojih je bilo dvostruko više nego 2020. godine. Ipak, nijesu registrovani neki drugi pritisci, kao što su hapšenja ili oduzimanja imovine.
- U kategoriji prijetnji i napada na medije i medijske organizacije registrovan je veliki porast. U odnosu na 2020. godinu kada ih je bilo 4, sada je registrovano 8, a iste redakcije bile su mete više napada tokom 2021. godine. Napada nijesu bile pošteđene ni redakcije medija iz regiona.

Pravno i organizaciono okruženje

3,65

Zakonske odredbe o kleveti i njihova primjena nemaju odvratajući efekt na novinare i medije

3,55

Povjerljivost novinarskih izvora zajamčena je zakonom i vlasti je poštuju

4,03

Drugi zakoni se primjenjuju objektivno i dozvoljavaju novinarima i drugim medijskim radnicima da slobodno i sigurno rade

3,12

Novinari su slobodni da se bave svojom profesijom i da osnivaju, da se učlanjuju i da učestvuju u radu novinskih udruženja

4,21

Radni status novinara na radnom mjestu je stabilan i zaštićen

3,35

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Prema zakonu i u praksi, ne postoji apsolutno nikakva zaštita radnog mjesta novinara, njihovih izvora i njihovih organizacija, čime se stvara iznimno zastrašujući efekt.

Prema zakonu i u praksi, postoji najveći stupanj zaštite radnog mjesta novinara, njihovih izvora i organizacija

Zakonske odredbe koje se odnose na klevetu i njihova primjena ne izazivaju efekat zastrašivanja kod novinara i medija

Final Score for 2020: 3,55 / Final Score for 2021: 3,55

U pogledu zaštite novinara od tužbi zbog klevete i uvrede nije bilo promjena. Iako je kleveta dekriminalizovana prije više od decenije, i dalje postoji značajan broj slučajeva koji se pokrene svake godine. Nije bilo ozbiljnijih slučajeva koji su pokrenuti tokom 2021, kao ni slučajeva u kojima su od medija traženi ekstremno veliki tužbeni zahtjevi. Ukupno je bilo aktivno 54 slučajeva pred svim crnogorskim sudovima. Sudski postupci i dalje traju dugo, u prosjeku 2–3 godine.

Kleveta je dekriminalizovana još 2011. godine a naknada štete zbog povrede prava ličnosti (kleveta i uvreda) moguća je na osnovu Zakona o obligacionim odnosima. I dalje postoje neki oblici krivičnih djela, koja inkriminišu iznošenje ili pronošnje informacija iz ličnog ili porodičnog života, mada su predviđeni izuzeci za novinarski posao, te su u praksi ovakve optužbe rijetke. Odredbe Zakona o medijima i Zakona o obligacionim odnosima nijesu previše stroge po pitanju zaštite prava ličnosti, te se ne može reći ni da previše štite državne zvaničnike.

Istraživanje sudskih postupaka i pravosnažnih sudskih presuda u slučajevima u kojima su mediji i/ili novinari tuženi zbog povrede časti i ugleda pokazalo je da su presuđene kazne uglavnom znatno manje od inicijalnog potraživanja oštećenog. Zakon ne predviđa kazne niti novčane kompenzacije koje su neproporcionalne, a i sudovi uglavnom vode računa da kazne ne budu obeshrabrujuće za medije i novinare.

Tokom 2021. godine bilo je aktivno 54 slučajeva zbog povrede prava ličnosti u kojima su tuženi bili mediji i/ili novinari. U tim postupcima ispostavljeni su tužbeni zahtjevi u ukupnom iznosu od 309.500 eura. I dalje su najčešći tužioc i novinari i mediji, koji ove postupke koriste da se obračunaju sa konkurencijom. Nije bilo slučajeva u kojima su mediji ili novinari kažnjeni oštro, ali je bilo slučajeva u kojima su traženi ekstremno veliki tužbeni zahtjevi. Jedan od njih je i slučaj predsjednika države Mila Đukanovića, pokrenut tokom 2020, koji je tužio Dnevni list Vijesti i biznismena

Duška Kneževića od kojih potražuje po 50.000 eura. Nije bio presuda koje su nesrazmjerne i na štetu tuženih novinara.

Nije bilo novih presuda u 2021. godini, ali su raniji slučajevi pokazali da status uticajnog političara ne garantuje i pozitivni ishod tužbe. Nije zabilježen ni jedan slučaj u kome su državni zvaničnici zloupotrijebili njihovo proceduralno pravo tokom sudskih postupaka iniciranih protiv novinara. U crnogorskom zakonodavstvu ne postoje propisi koji predviđaju neka naročita proceduralna prava državnih zvaničnika, u odnosu na sve ostale građane.

Novinari generalno smatraju da tužbe zbog povrede časti i ugleda, odnosno prava ličnosti, ne utiču obeshrabrujuće na njih. Ipak, u razgovoru često ističu da više vode računa o svom izvještavanju, kako bi izbjegli tužbe. Nije bilo situacija da novinari tvrde da ih zakonske odredbe o kleveti obeshrabruju da istražuju i objavljuju kritičke tekstove. Tokom 2021 godine nijesu uvedene neke posebne kazne koje bi mogle izazvati efekat obeshrabrenja.

Kazne u najvećem broju slučajeva povrede časti i ugleda višestruko su manje od traženih iznosa, ali efekat zastrašivanja vjerovatnije izazivaju same tužbe. Analiza sudske prakse i sudskih postupaka pokazala je da su najveće tužbene zahtjeve imali upravo javni funkcioneri ili članovi njihovih porodica, dok su česti tužiocu drugi novinari i mediji. Sudski postupci traju relativno dugo, u prosjeku 2-3 godine.

Povjerljivost novinarskih izvora novinara zagarantovana je zakonodavstvom i vlasti to poštuju

Final Score for 2020: 4,57 / Final Score for 2021: 4,03

Tokom 2021 godine vlasti su nelegitimno vršile pritisak na neke novinare da otkriju svoj izvor informacija što ukazuje na trend pogoršavanja u vezi sa ovim indikatorom. Zabilježen je slučaj pritiska na novinara Nenada Zečevića, da otkrije izvor informacija zbog navodnog odavanja tajnih podataka. Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora propisana je Zakonom o medijima, ali je nedovoljno precizirano u kojim situacijama ona može biti ograničena, te se ostavlja prostor za potencijalne zloupotrebe. Očekuju se izmjene ovih zakonskih rješenja.

Povjerljivost izvora je garantovana zakonom, ali je to pravo ograničeno obavezom da novinar otkrije izvor informacija kada državni tužilac to traži u cilju zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja. Ta odredba je sadržana u Zakonu o medijima, koji je trenutno u fazi izmjena a očekuje se da će u izmjenama biti precizirane i situacije u kojima je moguće tražiti ograničenje ovog prava. U praksi se, u cjelini gledano, poštuju ove odredbe.

Zabilježen je slučaj pritiska na novinara da otkrije identitet izvora informacija. Naime, novinar dnevnog lista Pobjeda, Nenad Zečević saslušan je u Tužilaštvu po prijavi direktora Agencije za nacionalnu bezbjednost (ANB) Dejana Vukšića zbog navodnog odavanja tajnih podataka. Povod za saslušanje bio je njegov tekst u tom listu, u kome se pozivao na navodno tajne podatke. Medijska udruženja i organizacije osudile su ovaj slučaj, ocjenjujući ga pokušajem neprimjerenog uticaja na novinare.

Nije bilo slučajeva u kojima su državni organi zahtijevali od novinara da predaju kompjuter ili mobilni telefon i na taj način potencijalno kompromituju izvore informacija.

Novinari kažu da ove zakonske odredbe utiču na stepen njihove slobode da stupaju u kontakt sa izvorima informacija. Tome u prilog ide i slučaj Jova Martinovića, istraživačkog novinara koji je završio u zatvoru zbog kontakta sa izvorom informacija, a koji izaziva efekat zastrašivanja. Martinović je pravosnažno oglašen krivim početkom 2021. godine jer su sudije Apelacionog

— INDIKATOR 1.2

suda zaključile da je on povezan sa švercom droge iz 2014. godine, potvrdivši tako presudu kojom je on osuđen na godinu dana zatvora zbog posredovanja u švercu droge i oslobođen je optužbi za stvaranje zločinačke organizacije. Vrhovni sud nedavno je ukinuo presudu Apelacionog u ovom predmetu i predmet je vraćen na ponovno odlučivanje u Višem sudu.

Ostali zakoni se primjenjuju objektivno i omogućavaju novinarima i ostalim medijskim akterima da rade slobodno i sigurno

Final Score for 2020: 2,90 / Final Score for 2021: 3,12

Tokom 2021. godine došlo je do izvjesnog poboljšanja kod ovog indikatora, odnosno državne vlasti nijesu koristili arbitrarno zakone i pojedina krivična djela (poput sprečavanja širenja panike i nereda) kako bi onemogućili novinare da obavljaju svoj posao. Ipak, direktno i indirektno, organi vlasti ograničavaju slobodu medija i otežavaju rad novinarima. Državni organi još uvijek nemaju dovoljno mehanizama ili volje da omoguće bezbjedno radno okruženje za novinare, što se pokazalo posebno tokom 2021. godine kada je drastično povećan broj napada i prijetnji novinarima prilikom izvještavanja sa protesta i sličnih okupljanja. SLAPP tužbe još uvijek nijesu postale ozbiljan problem u Crnoj Gori, ali pojedini "zvučni" slučajevi i dalje se koriste kao primjer zastrašivanja novinara.

Za razliku od prethodne godine, u 2021. godini državne vlasti nijesu koristili arbitrarno zakone u cilju sprečavanja novinara da obavljaju svoj posao. Prethodna vlast, a posebno njen premijer Zdravko Krivokapić, zloupotrebljavali su često konferencije za javnost i koristili ih da se obračunaju sa medijima koji im nijesu bili naklonjeni.

Nije bilo slučajeva u kojima su novinari ućutkivani niti im je onemogućavano da rade zbog širenja lažnih vijesti i panike. Sva tri slučaja koja su po tom osnovu pokrenuta 2020. godine okončana su i novinari su oslobođeni tužbi.

Ranije pokrenuti slučajevi SLAPP tužbi i dalje ostaju kao upozorenje novinarima i obeshrabruju ih u određenoj mjeri. Najpoznatiji takav slučaj jeste tužba predsjednika države Mila Đukanovića, koji je od medija i od sagovornika tražio po 50.000 eura, zbog povrede prava ličnosti. Nije bilo novih slučajeva u kojima su moćnici pokretali višestruke tužbe protiv novinara zbog navodne klevete, a sve u cilju sprečavanja novinara da istražuju i izvještavaju o koruptivnim i nelegalnim praksama.

— INDIKATOR 1.3

Novinari su najviše bili ugroženi upravo prilikom izvještavanja sa protesta ili drugih okupljanja, obzirom da su bili prepušteni uglavnom sebi i da je njihova bezbjednost bila ugrožena. Tokom 2021. godine značajno je povećan broj napada na novinare, kao i prijetnji novinarima, a posebno je to bilo primjetno tokom protesta. Okupljanja birača nakon objavljivanja rezultata izbora, ali i dešavanja vezana za ustoličenje mitropolita crnogorsko-primorskog Joanikija u septembru 2021. godine, kada je novinarima priječeno, onemogućavano im je da rade, te kada su oni bili žrtve napada, pokazali su da država nema mehanizama da zaštiti novinare i druge medijske radnike.

Novinari su slobodni da se bave svojom profesijom i da osnivaju, da se učlanjuju i da učestvuju u radu novinarskih udruženja

Final Score for 2020: 4,21 / Final Score for 2021: 4,21

Radna i profesionalna prava novinara i dalje su jako loše zaštićena, te u ovoj oblasti nije bilo napretka. Iako je više od polovine medijskih radnika u Crnoj Gori sindikalno angažovano i okupljeno u Sindikatu medija Crne Gore, i dalje postoje velike opstrukcije u radu sindikata. Članstvo u sindikatima se smatra nepoželjnim, pa pojedini članovi to i dalje drže u tajnosti. Nije bilo zabilježenih pritisaka na udruženja novinara i njihove članove. Licence za novinare još uvijek nijesu uvedene, ali se sve češće govori o toj mogućnosti čak i sa adresa državnih organa.

Iako nije bilo zvanične inicijative za uvođenje licenci za novinare, tokom 2021. godine u više navrata predstavnici državnih organa, ali i pojedini članovi medijske zajednice pominjali su takvu mogućnost na radnim grupama za izrade seta medijskih zakona i Medijske strategije. Takve inicijative su ranije nailazile na osudu medijskih radnika i medijskih organizacija.

Nije bilo slučajeva u kojima je novinarima onemogućeno da prisustvuju događajima, zbog neposjedovanja akreditacije. Ipak u više navrata novinari su ometani dok su izvještavali sa događaja, posebno prilikom ustoličenja na Cetinju. Novinari nijesu svjedočili da su imali probleme da javnim vlastima dokažu da se bave tim poslom. Međutim, često je upravo taj argument korišten od strane predstavnika relevantnih institucija kao razlog za uvođenje licenci.

Istraživanje Sindikata medija Crne Gore pokazalo je da su novinari slobodni da se učlanjuju u profesionalna udruženja, kojih ima tri. Istraživanje SMCG pokazalo je da je 37% anketiranih učlanjeno u neko udruženje novinara, dok 63% njih nije. Gotovo polovina svih medijskih radnika udruženo je u Sindikat medija Crne Gore, iako se članstvo u Sindikatu i dalje smatra nepoželjnim. Čak 14% anketiranih nije sigurno ili nije slobodno da se učlani u sindikat.

— INDIKATOR 1.4

Novinari polažu velike nade u sindikate, o čemu svjedoči činjenica da je 63% anketiranih kazalo da im sindikati mogu pomoći da se izbore za bolji materijalni položaj.

Nijesu zabilježeni pritisci niti na udruženja, niti na pojedine članove udruženja i zvanično nijesu registrovani takvi slučajevi. Ipak, i dalje postoje pritisci na pojedine članove koji o tome ne govore javno, ali i na cijele sindikalne organizacije, a još uvijek postoje i oni medijski radnici koji ne smiju javno govoriti o članstvu u sindikatu. Nijesu uspostavljene paralelne medijske organizacije koje podržava vlada ili moćnici, ali su i dalje aktivne, i često jake, organizacije koje pod velom borbe za slobodu medija zastupaju interese poslodavaca.

Posao novinara je stabilan i zaštićeni su na radnom mjestu

Final Score for 2020: 3,35 / Final Score for 2021: 3,35

Položaj novinara u redakcijama i njihova radna mjesta iz godine u godinu mijenjaju se na gore, čemu doprinosi i zatvaranje medija i gašenje radnih mjesta. Tokom 2021. godine trideset zaposlenih ostalo je bez radnog mjesta, jer su Dnevne novine otišle u stečaj. Ekonomski položaj zaposlenih u medijima gori je iz godine u godinu, a podaci o broju zaposlenih i dalje su tajna. Socijalnog dijaloga u medijima gotovo da nema, a samo dvije redakcije u Crnoj Gori imaju kolektivne ugovore. Zaposleni u medijima rade prekovremeno, nijesu plaćeni za taj rad, preopterećeni su, u strahu su od otkaza, a često primaju plate u ratama. Svaki četvrti novinar prima platu koja je na nivou državnog prosjeka. Posebno se u teškom položaju nalaze novinarke koje imaju i dodatne prepreke prilikom usaglašavanja porodičnih i poslovnih obaveza.

Socio-ekonomski položaj novinara i drugih medijskih radnika u Crnoj Gori iz godine u godinu sve je gori. Za početak, još uvijek nemamo precizne podatke o broju zaposlenih u medijima, te se ne može govoriti ni o tipu angažovanja. Prema podacima Sindikata medija Crne Gore, broj zaposlenih u medijima se iz godine u godinu smanjuje, otpuštanja su česta, plate su niske a sigurnosti gotovo da nema. Posljednji podaci pokazuju da svaki četvrti novinar prima između 500 i 600 eura i može se pohvaliti platom koja je na nivou prosječne u državi.

Period nakon pandemije Covid-19 donio je nove probleme za medijske radnike u Crnoj Gori, pa je došlo i do prvih gašenja medija. Oko 30 novinara i drugih medijskih radnika ostalo je bez posla krajem 2021. godine, kada je ugašeno štampano izdanje lista Dnevne novine. Pored toga, uslovi rada u medijima ostaju jednako loši: novinari i dalje rade prekovremeno i za vrijeme praznika a nijesu plaćeni za to, plate u pojedinim medijima primaju se u ratama, a u većini lokalnih medija plate kasne i do 15 mjeseci. Novinari nemaju mogućnost da se usavršavaju, preopterećeni su i često su prinuđeni da osim novinarstva rade druge plaćene poslove. Posebno loši uslovi rada postoje u online medijima, pojedinim privatnim medijima i lokalnim javnim emiterima.

— INDIKATOR 1.5

I žene i muškarci rade u jednako lošim uslovima. Primjetno je da žene sve češće bivaju zaposlene na uredničkim pozicijama, ali je i dalje najveći broj novinarki angažovan na terenu. Ono što je poseban problem kada su u pitanju novinarke jeste balansiranje između poslovnih i porodičnih obaveza, posebno materinstva.

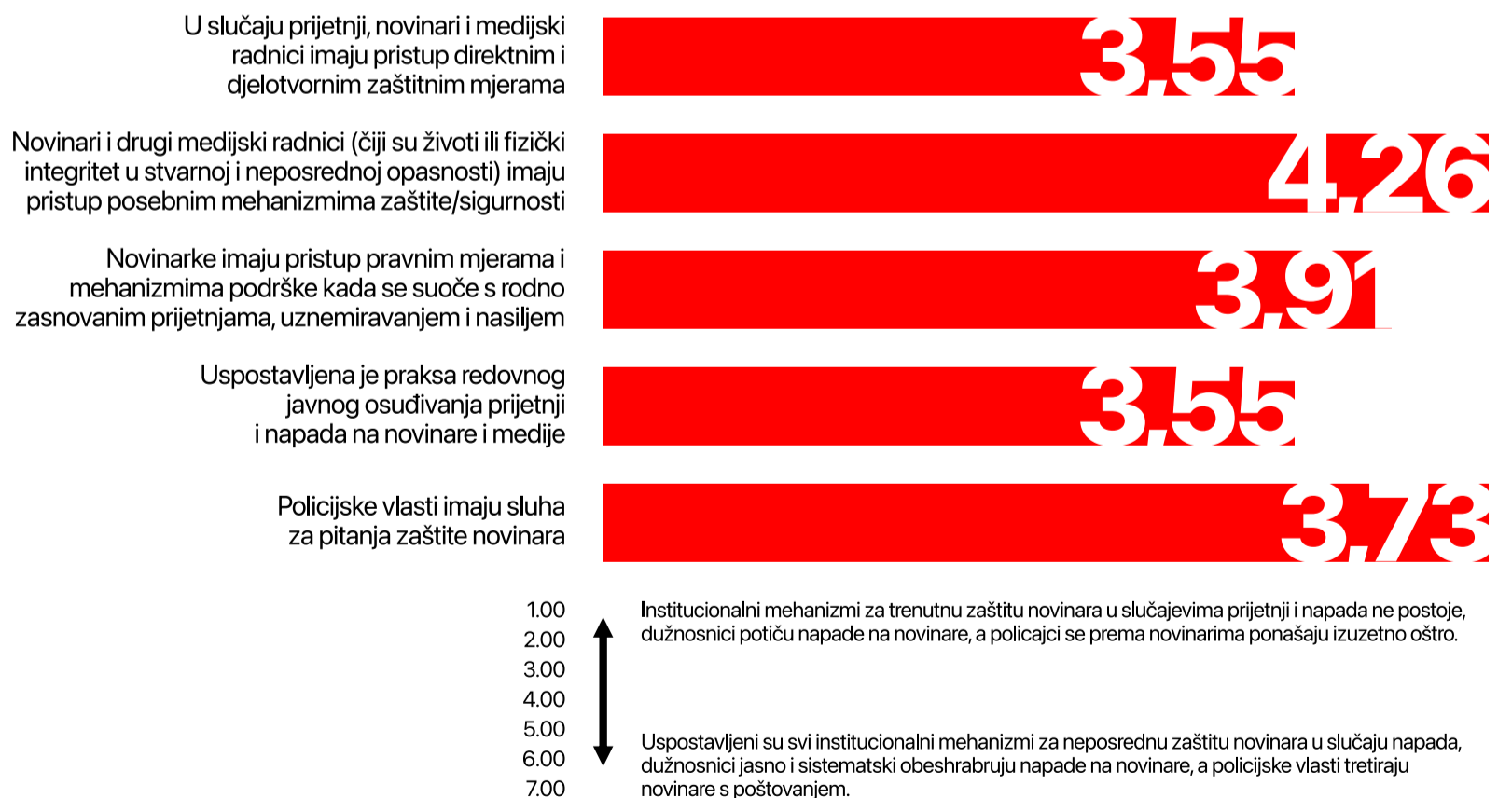
Broj frilens novinara sve je veći a za očekivati je da će njihov broj i dalje rasti. Istraživanje Sindikata medija pokazalo je da ovu relativno mladu zajednicu muče egzistencijalni problemi, slični kao i kod kolega koji su u radnom odnosu. Prinudjeni su da rade za više redakcija, sve su češće mete prijetnji a istovremeno teže dolaze do informacija jer nemaju redakciju koja im može pomoći. Od skoro zajednica frilensera oformila je neformalnu mrežu unutar Sindikata medija.

Crna Gora je možda pozitivni primjer i izuzetak kada je u pitanju sindikalno udruživanje u medijima. Postoje više sindikalnih organizacija zaposlenih u privatnim medijima, među kojima prednjače televizija i Dnevni list Vijesti. Formalno, iako vlasnici medija otvoreno ne podržavaju sindikate, nema ni otvorenih opstrukcija. Granski kolektivni ugovor za informativnu, grafičku i izdavačku djelatnost ne postoji, obzirom da je tokom 2021. godine stavljen van funkcije. Ipak, SMCG ulaže velike napore da do pregovora ponovo dođe. Trenutno samo dvije redakcije u Crnoj Gori, od kojih je jedna Javni servis-RTCG, imaju svoje kolektivne ugovore, što dovoljno govori o socijalnom dijalogu u ovom sektoru. Novinari i drugi medijski radnici nemaju pristup besplatnoj pravnoj pomoći od strane poslodavca, najčešće im to nude udruženja ili sindikati.

Prevenција

3,80

Novinari i medijski akteri imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim mjerama kada im se prijeti

Final Score for 2020: 3,55 / Final Score for 2021: 3,55

U pogledu zaštite novinara i drugih medijskih radnika nije bilo pomaka, već je stanje na istom nivou. Policija nije uspostavila posebno odjeljenje koje će se baviti napadima na novinare i imovinu medija, a posljednji podaci ukazuju na to da se i dalje posebni timovi unutar Uprave policije bave ovim slučajevima. Broj napada na novinare drastično se povećao tokom 2021. godine. Nijesu uspostavljeni ni posebni mehanizmi za zaštitu novinara od govora mržnje ili ozbiljnih prijetnji po život..

Novinari koji su žrtve napada i prijetnji mogu te slučajeve prijaviti u redovnoj proceduri, jer država nema posebne mehanizme putem kojih bi oni mogli da prijave slučajeve govora mržnje ili ozbiljnih prijetnji po život. Osim kontakt telefona Uprave policije, ne postoje posebni pozivni brojevi za novinare i druge medijske radnike, na kojima bi prijavili slučajeve govora mržnje ili ozbiljnih prijetnji po život. Govor mržnje sve je prisutniji i prijeti da postane ozbiljni problem te će biti potrebni posebni mehanizmi za zaštitu novinara.

Zbog činjenice da nije bilo mehanizama, sami novinari koji su bili žrtve prijetnji i napada obraćali su se Upravi policije i obavještavali ih o slučajevima. Ipak, dodatni preventivni mehanizmi ne postoje, te često i same institucije ne odgovaraju pravovremeno i adekvatno.

Sve slučajeve napada na novinare i imovinu medija od 2019. godine preuzelo je jedno lice koje je imenovano za koordinaciju svih aktivnosti policije i tužilaštva na teritoriji Crne Gore. U svakom centru bezbjednosti imenovana su dva policijska inspektora koji imaju nadležnosti u ovim slučajevima. Bilo je najava da će biti oformljen i poseban sektor unutar Ministarstva unutrašnjih poslova čiji bi jedini zadatak bio rješavanje napada na novinare i imovinu medija, ali je neusvajanje sistematizacije u Upravi policije ta odluka stavljena na čekanje. Nijesu prijavljeni slučajevi u kojima relevantni državni organi nijesu

— INDIKATOR 2.1

prihvatili prijavu nekog slučaja. Ipak, i dalje postoji trend da se slučajevi napada na novinare tretiraju češće kao prekršaji, nego kao konkretna krivična djela. Tokom 2021. godine registrovan je rekordni broj od 28 napada na novinare.

Novinari i drugi medijski akteri (čiji su životi ili fizički integritet u stvarnom i neposrednom riziku) imaju pristup posebnim mehanizmima zaštite/sigurnosti

Final Score for 2020: 4,04 / Final Score for 2021: 4,26

Došlo je do izvjesnog poboljšanja u pogledu specijalnih mjera zaštite, obzirom da su usvojene izmjene Krivičnog zakonika koje nude dodatnu zaštitu za novinare. Počevši od 2022. godine novinarima će biti omogućena dodatna zaštita u slučajevima napada i prijetnji, obzirom da su izmjene Krivičnog zakonika predvidjele strože kazne za počinioce. Država vrši bezbjednosnu procjenu rizika u pojedinim slučajevima, kada se nakon prijetnji i napada procijeni da bezbjednost novinara može biti ugrožena, i/ili da se napad može ponoviti. Dvije novinarke u Crnoj Gori žive i rade sa konstantnom policijskom pratnjom. Jedino nevladine organizacije nude pravnu i psihološku pomoć žrtvama prijetnji i napada, dok država nema takve mehanizme.

U slučajevima ozbiljnih prijetnji po život i fizičku bezbjednost novinara, zakon propisuje mogućnost pružanja kontinuirane policijske zaštite. Da bi se to dogodilo, potrebno je da nadležni organi izvrše procjenu bezbjednosti. Dvije novinarke su trenutno štíćene i dodijeljena im je cjelodnevna policijska pratnja, a obje se bave istragama kriminala i korupcije na visokom nivou.

Ne postoje sistemska rješenja kojima se obezbjeđuje kontinuirana procjena rizika, kako bi se novinari žrtve napada preventivno zaštitili. Ipak, izmijenjeni Krivični zakonik nudi dodatnu zaštitu sa pet izmijenjenih krivičnih djela kojima se propisuju strože kazne za počinioce napada na novinare. Same redakcije ne sprovode procjene rizika i često ne vode računa o potencijalnim rizicima prilikom raspodjele radnih zadataka, što je u nekim situacijama rezultiralo i ometanjem novinara na radnom zadatku iako je to moglo biti preventivno spriječeno.

— INDIKATOR 2.2

Država ne nudi posebne programe podrške i pomoći novinarima koji su žrtve ovih napada, već uglavnom tu ulogu preuzima civilni sektor. Nekoliko nevladinih organizacija, među kojima je i Sindikat medija Crne Gore obezbjeđuje besplatnu pravnu pomoć i pravni savjet za novinare koji su žrtve napada i prijetnji.

Novinarke imaju pristup pravnim mjerama i mehanizmima podrške kada se suočavaju sa rodno zasnovanim prijetnjama, uznemiravanjem i nasiljem

Final Score for 2020: 3,91 / Final Score for 2021: 3,91

Novinarke su tokom 2021. godine bile izložene većim pritiscima i učestaliji su bili napadi, prijetnje i pritisci na njih, te se zbog toga stanje u ovom segmentu promijenilo na gore. Iako je Crna Gora jedna od prvih zemalja koja je ratifikovala Istanbulsku konvenciju, i dalje postoji veliki prostor za napredak u pogledu obezbjeđivanja djelotvornih mehanizama za zaštitu žena žrtava nasilja. Novinarke su tokom prethodne godine bile pod još većim pritiskom obzirom da je povećan broj slučajeva u kojima su one bile žrtve prijetnji ili napada.

Istanbulska konvencija je u Crnoj Gori počela da se primjenjuje 01. avgusta 2014. godine, ali i dalje nije zaživjela u punom kapacitetu. Opšte mjere zaštite, poput besplatne prave pomoći, zaštite od diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja, koje su dostupne i drugim ženama, na raspolaganju su i novinarkama.

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (ZBPP) definiše da je besplatna pravna pomoć pravo koje može koristiti žrtva krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovine ljudima. Ne predviđaju se afirmativne akcije prema ženama, već ista prava mogu koristiti i muškarci. U toku je rad na dopunama ZBPP, intencija je da se besplatna pravna pomoć proširi i na neke upravne postupke – dječija i socijalna zaštita, penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstvena zaštita, kao i na žrtve mučenja, zlostavljanja i drugog nečovječnog postupanja, kao i na maloljetne žrtve krivičnih djela protiv polne slobode.

Nije uspostavljen sistem ili servis podrške na međuinstitucionalnom nivou koji nudi redovne informacije o mjerama bezbjednosti, pravnim savjetima ili drugim korisnim informacijama važnim za žrtve rodno zasnovanog nasilja. Institucija Ombudsmana i dalje predstavlja primjer dobre

— INDIKATOR 2.3

prakse, obzirom da nude i pomoć ali i informacije koje mogu biti od koristi ženama koje su žrtve nasilja. U svom radu na pritužbama građana/ki Ombudsman primjećuje da cjelokupan sistem koji sagledava fenomen suzbijanja nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja posmatra jedino sa aspekta prekršajnih/krivičnih sankcija i to skoro isključivo kroz pravosuđe, bez drugih sistemski ustrojenih, stručnih, kontinuiranih i dugotrajnih mjera prevencije i resocijalizacije počinioca što dugoročno odvraća stvarne žrtve nasilja od prijavljivanja blažih oblika nasilničkog ponašanja.

Nije poznato da su se novinarke koje su bile žrtve nasilja, napada i prijetnji obraćale institucijama za savjet, podršku ili pomoć tokom prošle godine. Slučajevi napada i prijetnji uglavnom su registrovani kod Uprave policije, ali i dalje postoji manji broj slučajeva koji se ne prijavljuju. Tokom 2021. godine povećan je broj novinarki i drugih medijskih radnica koje su bile žrtve napada, pritisaka ili prijetnji. Iako se prijetnje uglavnom sele u virtuelni prostor i dešavaju online, novinarke nijesu sigurne ni na radnom mjestu.

Novinarke koje smatraju da su diskriminisane mogu se obratiti žalbom Ombudsmanu koji odlučuje i daje preporuke institucijama. Iako njegova rješenja nijesu obavezujuća, ipak je u prethodnim godinama bilo slučajeva u kojima je utvrđena diskriminacija. Takođe, ranije je bilo i slučajeva u kojima su se zaposlene u medijima žalile sudu na diskriminaciju, ali nije poznat ishod tih slučajeva. Tokom 2021. godine nijesu registrovani slični slučajevi.

Praksa redovne javne osude prijetnji i napada nad novinarima i medijima je uspostavljena

Final Score for 2020: 3,55 / Final Score for 2021: 3,55

Nije bilo promjena kada su u pitanju javne osude i postupanja državnih organa i zvaničnika u slučajevima napada na novinare, obzirom da je sve i dalje na deklarativnom nivou. Najozbiljniji slučajevi napada na novinare i dalje nijesu riješeni, a osim saopštenja u kojima se osuđuju napadi na novinare, državni organi nijesu uradili mnogo kako bi se situacija promijenila. Novinari su na konferencijama za medije bili javno prozivani i kritikovani, zbog uređivačke politike medija u kojima rade. Krajem godine poslanici su jednoglasno usvojili izmjene Krivičnog zakonika Crne Gore i omogućili dodatnu krivično-pravnu zaštitu novinarima, koji su žrtve napada.

Praksa osude napada i prijetnji na novinare uspostavljena je i gotovo nakon svih ozbiljnijih napada na novinare istaknuti državnih organa i predstavnici političkih partija reaguju i osuđuju te napade. Ipak, prethodne godine bila je primjetna i praksa kritikovanja rada novinara i medija, a u pojedinim situacijama predstavnici državnih organa nijesu se oglašavali, zbog moguće političke konotacije.

Javni zvaničnici, državni lideri i političari u saopštenjima i javnim nastupima deklarativno osuđuju napade na novinare i ukazuju na potrebu za boljim sistemskim rješenjima kako bi se novinarima obezbijedilo sigurno mjesto za rad. Ipak, sve se završi na tim saopštenjima i reagovanjima, te se u praksi ništa ne mijenja.

Dvije prethodne godine bile su izuzetno teške za rad novinara i drugih medijskih radnika u Crnoj Gori, obzirom da je upravo zbog uzavrele političke situacije, cijelo društvo bilo izloženo dodatnim pritiscima i tenzijama. To se preslikalo i na rad medija, a gotovo na svakom većom okupljanju napadnut je neki novinar. Ipak, kraj godine je ulio nadu, jer su usvojene izmjene Krivičnog zakonika Crne Gore i novinari su (kao profesija od javnog značaja) dobili dodatnu zaštitu u slučajevima napada i prijetnji.

Policijske vlasti su osjetljive na pitanja bezbjednosti novinara

Final Score for 2020: 3,73 / Final Score for 2021: 3,73

Nije bilo promjena kada je u pitanju senzibilitet predstavnika organa represije prema novinarima i novinarskoj profesiji. Predstavnici Uprave policije i Ministarstva unutrašnjih poslova u principu ispunjavaju svoje obaveze, ali se suštinski ne vide neke velike promjene. I dalje postoji prostor da se unaprijedi bezbjednost i sigurnost novinara. Pojedini slučajevi napada na novinare i imovinu medija zastareli su, a nekima prijeti zastara. Slučajevi hapšenja novinara iz 2020. riješeni su iste godine a novinari su oslobođeni optužbi.

Obuke pripadnika Uprave policije sprovode se kontinuirano i policajci su formalno edukovani o osnovnim međunarodnim standardima ljudskih prava i ulozi novinara u demokratskom društvu. Nije poznato da li postoje neki posebni protokoli ili vodiči kojima se zabranjuje uznemiravanje, zastrašivanje ili fizički napadi na novinare, kao ni da li policajci postupaju kao i u ostalim slučajevima u kojima nijesu uključeni novinari.

Praksa je pokazala da ne postoji posebna senzitivnost pripadnika Uprave policije prema novinarima, koji su žrtve napada i prijetnji. Ipak, novinari svjedoče da prilikom prijave slučajeva, policijski službenici nude pomoć. SMCG ima relativno dobru saradnju sa predstavnicima relevantnog ministarstva i Uprave policije, a predstavnik naše organizacije dio je i Komisije za istrage napada na novinare i imovinu medija. I dalje je neophodno raditi na jačanju saradnje kako bi i drugi medijski radnici bili bolje zaštićeni.

Policijske vlasti djelimično ispunjavaju svoje obaveze. Za razliku od 2020. godine i prvih slučajeva hapšenja novinara, prethodna godina je bila relativno mirna za novinare. Sva četiri slučaja hapšenja novinara iz 2020. godine, zbog širenja lažnih vijesti i izazivanja panike i nereda, riješena su krajem te iste godine pozitivno za novinare.

Proces

3,41

Specijalizovane istražne jedinice i/ili službenici su opremljeni relevantnim znanjem za istragu napada i nasilja nad novinarima

3,63

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske aktere sprovode se efikasno (nezavisno, temeljito i brzo)

3,17

Novinari i drugi medijski akteri su efikasno zaštićeni od različitih oblika online uznemiravanja

3,38

Istrage svih tipova napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima se sprovode transparentno

3,42

Državni organi su uspostavili kvalitetan sistem prikupljanja statističkih podataka kako bi se spriječila nekažnjivost

3,43

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Institucije ne istražuju i ne sankcioniraju napade na novinare, uključujući online uznemiravanje, prijetnje životu i fizičkoj sigurnosti novinara i fizičke napade na novinare i medije.

Institucije su potpuno efikasne i transparentne u istraživanju i sankcioniranju napada na novinare, uključujući uznemiravanje putem interneta, prijetnje po živote i fizičku sigurnost novinara i fizičke napade na novinare i medije.

28

Specijalizovane istražne jedinice i/ili službenici su opremljeni sa relevantnim znanjem za istragu napada i nasilja nad novinarima

Final Score for 2020: 3,46 / Final Score for 2021: 3,63

Ostvaren je izvjestan napredak u pogledu organizacije i kapaciteta nadležnih institucija za istrage, jer iako nije uspostavljeno specijalno odjeljenje za istrage napada na novinare u Upravi policije, izmjene u Komisiji za istragu napada na novinare dale su rezultate. Komisija za istrage napada na novinare i imovinu medija promijenila je sastav tokom 2021. godine, ali i dalje nema vidljivih pomaka u istragama starih slučajeva.

Pored posebnih policijskih timova koji su oformljeni i uključeni u istrage napada na novinare, već duži niz godina funkcioniše i Komisija za istrage napada na novinare i imovinu medija. Članovi komisije promijenjeni su tokom 2021. godine i čini se da ulažu više truda u istrage prethodnih i novih slučajeva napada na novinare. Komisija relativno često objavljuje izvještaje o radu, sa prikazom analiziranih slučajeva. Glavna zamjerka članova komisije ranije se odnosila na nespremnost državnih organa da reaguju na njihove preporuke.

Tokom 2021. godine usvojene su izmjene Krivičnog zakonika kojima se predviđaju rigoroznije sankcije za napadače na zaposlene u medijima. To su promjene za koje se grupa organizacija civilnog sektora, zajedno sa Sindikatom medija i Akcijom za ljudska prava, zalagala cijelu deceniju. Izmjenama je preciziran termin posao od javnog značaja, i pet postojećih krivičnih djela prošireno je dijelom koji precizira kazne u slučajevima kada je napadnuto lice koje se bavi poslom od javnog značaja, a napad je vezan za njegov rad. Ipak primjena ovog zakona sigurno će biti izazovna za predstavnike Policije i Tužilaštva.

Saradnja između predstavnika relevantnih institucija koje su zadužene za istrage napada na novinare formalno postoji. Sama činjenica da državni organi do sada nijesu

— INDIKATOR 3.1

reagovali na preporuke Komisije za istrage napada na novinare, tijela koje je formirala Vlada, dovoljno govori o spremnosti da se dese sistemske promjene.

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske aktere sprovode se efikasno (nezavisno, temeljito i brzo)

Final Score for 2020: 3,17 / Final Score for 2021: 3,17

Nema napretka u efikasnosti istraga napada na novinare i imovinu medija. Ozbiljni slučajevi napada na novinare i imovinu medija i dalje ostaju neriješeni, a ni ubistvo Duška Jovanovića nije do kraja istraženo iako se bliži 18 godina od kada se incident desio. Čak i ako se pronađu i otkriju počinioci, naručioci napada gotovo su uvijek nepoznati. Nije poznato da je bilo konflikta interesa u nekom od slučajeva. Istrage napada su i dalje spore, duge i često bez rezultata. Neki od najozbiljnijih slučajeva su zastareli. Državni organi u pojedinim slučajevima kasne da sprovedu neophodne radnje u predviđenim procesnim rokovima ali, čak i kada se ti rokovi ispoštuju, to i dalje ne garantuje efikasnost istrage.

Istrage napada na novinare vode osobe koje nijesu povezane sa tim događajima. Nezavisne su, ali istovremeno i spore, dugotrajne i često bez realnih rezultata. Istrage nijesu sveobuhvatne i često se dešavaju propusti, na što su ukazivali i članovi Komisije za istrage napada na novinare i imovinu medija u svojim izvještajima. Čak i kada dođe do otkrivanja počinioca, što se uglavnom ne dešava u ozbiljnijim slučajevima napada na novinare, nadležni i motivi za izvršenje ovih krivičnih djela ostaju nepoznati.

Ni u jednom od najozbiljnijih slučajeva napada na novinare, uključujući ubistvo Duška Jovanovića, istražni organi nijesu riješili slučaj do kraja. Iako se deklarativno zvaničnici često obavezuju da će istrage u ovim slučajevima biti u vrhu prioriteta, u praksi se to ne dešava.

Zahvaljujući izmjenama Krivičnog zakonika postupajući tužioci će imati mogućnost da eventualne napade na novinare i druge medijske radnike kvalifikuje kao teže oblike krivičnih djela, za čije su učinioce propisane veće kazne. Ipak, dosadašnja praksa pokazala je da tužioci češće kvalifikuju napade na novinare kao prekršaje, nego kao krivična djela, što izaziva sumnju i u primjenu izmijenjenog KZ.

Novinari i drugi medijski akteri su efikasno zaštićeni od različitih oblika online uznemiravanja

Final Score for 2020: 3,58 / Final Score for 2021: 3,38

Online uznemiravanje novinara postaje sve veći problem, a obzirom da nije uvedena dodatna zaštita za žrtve ovih djela, u ovoj oblasti se stanje pogoršalo. Krivičnim zakonikom nijesu kvalifikovana krivična djela ugrožavanje online sigurnosti novinara, iako se iz godine u godinu povećava broj slučajeva online prijetnji i uznemiravanja. Nadležni organi reagovali su brzo u svim prijavljenim slučajevima i otkrili počiniocce. Registrovan je trend povećanog broja online uznemiravanja, a tokom 2021. godine čak sedam registrovanih slučajeva odnosio se na online prijetnje.

Online uznemiravanje nije kvalifikovano kao posebno krivično djelo u Krivičnom zakoniku Crne Gore, ali je praksa pokazala da, ukoliko iz sadržine ponašanja koje je manifestovano online, proizilazi da su ostvarena obilježja nekog krivičnog djela, neka od postojećih inkriminacija biće stavljene na teret. Trebalo bi raditi na unapređenju sistema kako bi se efikasnije procesuirali ovi oblici. Tokom prethodnih godina registrovan je porast broja slučajeva prijetnji i uznemiravanja u online sferi, a u slučajevima u kojima je tužilac procijenio da se desilo uznemiravanje u online sferi pozivaju se na krivično djelo ugrožavanje sigurnosti.

Tokom prethodne godine registrovan je porast broja online prijetnji novinarima ili cijelim redakcijama. Pozitivna promjena desila se u pogledu otkrivanja počinioca tih prijetnji, koji su u gotovo svim slučajevima otkriveni u relativno kratkom roku. I dalje problem ostaje postupanje i procjene nadležnih tužilaca, koji češće kvalifikuju prestupe kao prekršaje, a ne krivična djela. Nijesu preduzimate posebne mjere u cilju zaštite novinara u online sferi, ali je Uprava policije sprovela istrage u svim prijavljenim slučajevima.

Istrage svih tipova napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima se sprovode transparentno

Final Score for 2020: 3,42 / Final Score for 2021: 3,42

U pogledu transparentnosti istraga svih tipova napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim radnicima nije bilo promjena. Sudovi su i dalje uglavnom otvoreni za javnost, a zainteresovani mogu u principu pratiti suđenja ukoliko postoje prostorni kapaciteti za to. Direktno ili putem advokata stranke u postupku imaju pristup informacijama koje se odnose na njihov slučaj, ali je bilo više izuzetaka od tog pravila. Nije bilo uživo prenosa suđenja. Pravosnažne presude dostupne su online, na web sajtu suda.

Žrtve napada i prijetnji imaju pristup istražnom procesu i, u principu, su upoznati sa istražnim postupkom, dokazima i spisima predmeta. Ranije je bilo slučajeva u kojima su novinari i po nekoliko mjeseci čekali na uvid u tužbu. Međutim, u nekim slučajevima nije moguće doći ni do osnovnih informacija, kako ne bi bila ugrožena istraga.

Nakon kratkotrajne zatvorenosti sudova zbog pandemije, sada su uglavnom sva ročišta otvorena za javnost. Informacije se mogu dobiti i preko portparola sudova. U slučajevima pravosnažno okončanih slučajeva, presude je moguće dobiti i putem web portala sudova, ali je ta pretraga često otežana zbog anonimizacije stranaka u postupku. Nije bilo novih slučajeva u kojima je javnost imala uživo prenos suđenja.

Državni organi su uspostavili kvalitetni sistem prikupljanja statističkih podataka da bi spriječili nekažnjivost

Final Score for 2020: 3,43 / Final Score for 2021: 3,43

Prikupljanje i obrada statističkih podataka na državnom nivou nije se mijenjala u toku prethodne godine. Gotovo ni jedan državni organ nema praksu proaktivnog objavljivanja informacija, a pojedini državni organi, poput sudova uopšte ne vodi zasebne register slučajeva u kojima su uključeni novinari. Posebne stratifikovane registre ima mali broj državnih organa, poput Ombudsmana koji predstavlja dobar primjer i u ovoj oblasti. Informacije se uglavnom mogu dobiti na zahtjev, ili uz uvid u dokumentaciju, ali to sve uključuje određeni period čekanja.

Državni organi vode statistiku o broju napada na novinare i imovinu medija, ali se ona može dobiti jedino na zahtjev. Praksa proaktivnog objavljivanja informacija i dalje ne postoji, a postoje i slučajevi napada i prijetnji koje državni organi nijesu registrovali. Statistički podaci ne postoje, kao ni posebne baze podataka koje su odvojene po parametrima (pol, zanimanje, teritorijalna pripadnost i slično). I državna tužilaštva vode statistiku koja se jedino može dobiti na zahtjev, a od njih se mogu dobiti i podaci o ishodima postupaka. Institucija Ombudsmana i po ovom kriterijumu predstavlja pozitivan primjer, obzirom da proaktivno objavljuju informacije a vode i posebne baze podataka koje su pretražive i po socio-ekonomskim kriterijumima. Oni takođe vrše i monitoring slučajeva koji se vode pred drugim organima. Sudovi uglavnom nemaju baze podataka, a prikupljanje statističke građe moguće je jedino kroz pretrage slučajeva u arhivi, uz prethodno odobrenje.

IV

Stvarna bezbjednost

3,20

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Postoje teški slučajevi prijetnji i stvarnih napada na novinare i medijske organizacije, uključujući ubojstva.

Nije bilo slučajeva stvarnih napada, prijetnji životu i fizičkoj sigurnosti novinara, niti drugih prijetnji i uznemiravanja novinara i medija.

Nefizičke prijetnje i uznemiravanja

Ovdje su uključeni: nadzor ili praćenje; uznemiravajući telefonski pozivi; proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; agresivne izjave javnih zvaničnika; drugi oblici pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju svog posla. Ove vrste prijetnji ne uključuju mobing i maltretiranje na radnom mjestu.

Final Score for 2020: 3,16 / Final Score for 2021: 2,88

Rekord po broju prijetnji i uznemiravanja novinara iz 2020. godine brzo je oboren, pa je u 2021. godini registrovano 12 nefizičkih prijetnji i uznemiravanja. Novinari nijesu sigurni ni na radnom mjestu, ni kući, a često ni na društvenim mrežama. Čak 5 slučajeva odnosi se na žene.

Nakon jako specifične i teške godine za crnogorske medije i novinare, uslijedila je čini se još teža 2021. godina. Najveći broj registrovanih prijetnji odnosio se na novinare iz Javnog servisa. Ponovo je registrovan porast u broju prijetnji i uznemiravanja, posebno putem društvenih mreža. Urednica Parlamentarnog kanala Javnog servisa, Slavica Kruščić, podnijela je prijavu Centru bezbjednosti jer je na društvenim mrežama dobila poruke, fotografije i video zapise sa eksplicitnim sadržajem. Slično je uradio i direktor Radija Skala, Slavko Mandić, koji se obratio Centru bezbjednosti Kotor zbog više komentara objavljenih na društvenim mrežama i portalima.

Ipak, najviše zabrinjava činjenica da se najveći broj slučajeva prijetnji i uznemiravanja desio uživo, odnosno čak 7. Novinaru Vuku Vujisiću prijeceno je dok je izvještavao o eksploataciji šljunka na rijeci Morači u Botunu. Novinarka radija Antena M, Nikoleta Rakočević prijavila je verbalni napada dok je izvještavala neposredno uoči lokalnih izbora u Mojkovcu. Prijetnje je prijavio i dopisnik Radio televizije Crne Gore iz Nikšića, Slobodan Doknić. Taj napad desio se tokom intervjua sa doktorom Redžepom Zejnelagićem, kada je neidentifikovana osoba prišla novinaru i obratila mu se sa riječima: "Ne snimaj ovdje, slomiću i tebe i kameru". Dva slučaja prijetnji prijavio je sportski novinar na RTCG Nebojša Šofranac. Jedan je bio zbog prijetnji i uvreda od strane P.V., a drugi se desio na aerodromu dok je izvještavao o svjetskom vicešampionu u boksu, Petru Lješeviću. Tada je doživio uvrede, ponižavanja i neprijatnosti od grupe građana koji su bili na dočeku. Prijeceno je i novinarki RTCG, Tamari Nikčević u Risnu. Tokom prošle godine Policija

— INDIKATOR 4.1

je u relativno kratkom roku riješila slučaj prijetnji direktorici Centra za istraživačko novinarstvo, Milki Tadić Mijović.

U bazi slučajeva prijetnji našao se i glavni i odgovorni urednik portala IN4S, Gojko Raičević koji je podnio krivičnu prijavu protiv neidentifikovane osobe koja je prijetila njemu i njegovoj porodici putem telefona.

Drastičan slučaj prijetnji bio je i odgovor na tekst koji je objavila novinarka Vijesti, Jelena Jovanović. Ona je kao odgovor dobila pismo, potpisano od zatvorenika M.M. a putem advokata N.K. koje obiluje prijetnjama i zastrašivanjem.

Prošle godine registrovan je i prvi slučaj pritiska državnih organa na novinare da otkriju izvor informacija, što se desilo novinaru Pobjede Nenadu Zečeviću.

Prijetnje po život i fizičku bezbjednost novinara

One mogu uključivati: – Pozivanje na ubistvo novinara, njihove porodice, prijatelja ili izvora; – Pozivanje na nanošenje fizičkih povreda novinarima, prijateljima, porodici ili izvorima. Ove prijetnje mogu biti: – počinjene direktno ili putem trećih osoba; – izvršene putem elektronske komunikacije, licem u lice; mogu biti implicitne kao i eksplicitne.

Final Score for 2020: 3,98 / Final Score for 2021: 3,48

Broj prijetnji po život i fizičku bezbjednost novinara udvostručen je u odnosu na prethodnu godinu, što predstavlja zabrinjavajući trend. Tip prijetnji i njihova ozbiljnost sve više izazivaju efekat zastrašivanja, a primjetno je da se povećava broj medija i novinara koji su žrtve ovakvog zastrašivanja. Ohrabruje činjenica što su u pojedinim slučajevima počinioci brzo pronađeni i kažnjeni. Tri od četiri registrovana slučaja prijetnji po život izvršeni su putem društvenih mreža.

U odnosu na prethodnu godinu, udvostručen je broj prijetnji po život i fizičku bezbjednost novinara. Ispostavilo se da se iz godine u godinu ponavljaju imena novinara koji dobijaju ovakve prijetnje, što je posebno opasno.

Naime, novinar TV Vijesti Sead Sadiković, već dvije godine za redom dobija prijetnje smrću, pa je i prošle godine u Centru bezbjednosti Bijelo Polje prijavio da je putem društvene mreže Facebook primio poruku sa profila izvjesnog K. Č. iz Pljevalja u kojoj su upućene uvrede i prijetnje po život. Prijetnje smrću na radnom zadatku dobio je novinar ND Vijesti Borko Ždero, zbog izvještavanja o eksploataciji šljunka na Morači u mjestu Botun kada mu je jedan od mještana čiji je kamion kontrolisala policija rekao "Dođeš li drugi put na moje privatno imanje, baciću te u Moraču".

Dva registrovana slučaja odnosila su se na isti incident, kada su glavni i odgovorni urednik Antene M Darko Šuković, redakcija tog medija ali i njihov kolumnista Dragan Bursać primili otvorene prijetnje smrću putem društvene mreže Facebook sa naloga pod nazivom Marko Aprcović.

Stvarni napadi

Ovaj tip napada može uključivati stvarne fizičke ili mentalne povrede, kidnapovanje, upad u kuću/kancelariju, oduzimanje opreme, proizvoljno zadržavanje, neuspjele pokušaje ubistva itd.

Final Score for 2020: 3,89 / Final Score for 2021: 3,46

Prethodna godina bila je izuzetno teška po novinare i izazovna po njihovu fizičku bezbjednost, naročito prilikom izvještavanja sa okupljanja. Broj fizičkih napada porastao je dvostruko u odnosu na 2020. godinu, iako novinari nijesu imali ozbiljne fizičke povrede.

Tokom 2021. godine povećan je broj fizičkih napada na novinare, kojih je bilo dvostruko više nego 2020. godine. Ipak, nijesu registrovani neki drugi pritisci, kao što su hapšenja ili oduzimanja imovine. Fotoreporterka dnevnog lista Pobjeda Mara Babović napadnuta je dok je izvještavala sa dočeka patrijarha Srpske pravoslavne crkve Porfirije, ispred Hrama u Podgorici. Napadnut je i glavni i odgovorni urednik nedjeljnika Monitor, Esad Kočan, i to ispred svog stana u Podgorici. Njega je D.S. prvo verbalno a zatim i fizički napao, nakon čega je i uhapšen. Fizički napad prijavio je i novinar Sead Sadiković tokom patriotskog okupljanja u Bijelom Polju. Sadikoviću je 5-6 mladih ljudi nanijelo lakše povrede glave.

Prilikom izvještavanja sa proslave izborne pobjede simpatizera koalicije "Za budućnost Nikšića", novinarka Jelena Jovanović udarena je u glavu brisačem sa obližnjeg auta.

Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijska i novinarska udruženja

Prijetnje se odnose na: uznemirujuće pozive; arbitrarno sudsko ili administrativno uznemiravanje; agresivne izjave državnih zvaničnika; druge oblike prijetnji (natpisi, prijeteći postovi itd.). Stvarni napadi: upad u kancelarije, oduzimanje opreme, uništavanje opreme, vozila itd.

Final Score for 2020: 3,30 / Final Score for 2021: 2,99

Najveći skok u broju napada i prijetnji registrovan je kod napada na medijske institucije, organizacije i udruženja. Čak osam različitih napada registrovano je tokom prethodnih 12 mjeseci, a u jednom slučaju napadnuta je bila ekipa stranog medija. Iskustvo je pokazalo da je i dalje veliki rizik da će redakcije ili pojedini članovi tima medijskih redakcija biti napadnuti prilikom izvještavanja sa javnih okupljanja..

I u kategoriji prijetnji i napada na medije i medijske organizacije registrovan je veliki porast. U odnosu na 2020. godinu kada ih je bilo 4, sada je registrovano 8, a iste redakcije bile su mete više napada tokom 2021. godine. Napada nijesu bile pošteđene ni redakcije medija iz regiona, pa je tako ekipu TV N1 napala na Cetinju grupa demonstranata koja je dva dana protestovala protiv ustoličenja mitropolita Joanikija u Cetinjskom manastiru.

Ekipa TVCG prijavila je da im nije bilo dozvoljeno da obavljaju novinarski posao u porti Cetinjskog manastira jer im je grupa sveštenika i mladića zabranila da snimaju materijal za dokumentarni film.

Ekipi TV Vijesti grupa građana na Cetinju nije dozvoljavala da izvještava sa protesta povodom ustoličenja mitropolita Joanikija u Cetinjskom manastiru.

U prostorije RTV Cetinje neovlašćeno su ušli Č.K. i B.C. sa Cetinja i zahtijevali od novinarke Ane Tomović da novinarska ekipa RTV Cetinje izađe na teren i isprati bogoslužnje Crnogorske pravoslavne crkve.

Ekipa RTV Budva napadnuta je na kružnom toku na ulazu u Budvu tokom blokade saobraćaja zbog najavljene izmjene Odluke o kriterijumima za sticanje crnogorskog državljanstva.

— INDIKATOR 4.4

Ekipu TV Vijesti su tokom protesta na Bogetićima kod Nikšića okupljeni građani vrijeđali, psovali i tjerali tokom uzimanja izjava. Protest je organizovao Patriotsko-komitski savez povodom novih propisa o liberalizaciji uslova za sticanje crnogorskog državljanstva.

Redakcija Antene M i glavni i odgovorni urednik Darko Šuković su primili otvorene prijetnje smrću putem društvene mreže Facebook sa naloga pod nazivom Marko Aprcović.

Direktor portala CDM Boris Darmanović podnio je prijavu u Centru bezbjednosti u Podgorici protiv NN lica koje je sa Facebook profila Luka Nilević poslao prijeteću poruku na portal CDM-a.

Originalni naslov
Indeks bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana
Narativni izvještaj Crna Gora 2021.

Autorke
Marijana Camović-Veličković i
Bojana Laković-Konatar

Pravni ekspert
Mirko Bošković

Medijski ekspert
doc. dr Vuk Vuković

Prevoditeljke
Jelena Mitrović i Vanja Miličić

Lektor
Predrag Nikolić

Design
comma.rs

Ova publikacija je nastala uz pomoć Evropske unije i Akcije za ljudska prava. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Sindikata medija Crne Gore i ni na koji način se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Akcije za ljudska prava.

